

N:o 232.

Af Herr L. Norrby: Angående förändring i 1 och 2 §§ 26 Kap. Byggningsbalken, i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla kyrka m. m., för såvidt dessa stadganden röra Gotland.

Ofta höja sig ropen om den förlägenhet, hvori den Svenske jordbrukaren är stadd, och icke sällan vill man söka anledningen till nämnda förlägenhet i de skattebördor, som äro Svenska jorden pålagda. Skattebördorna på Svenska jorden — de egentliga nemligen, — eller ordinarie räntan i jordeboks- och hemmantalsräntor samt eganderättsbevillningen, sedan de förstnämnda från sina många underafdelningar numera äro förenklade till orternas hufvudproduktioner och penningar, samt icke heller kunna, utan undantagsvis, in natura utkrävas, böra dock icke kunna verka särdeles tryckande. Det, som deremot trycker Svenska jordbruket och verkar förlamande på dess utveckling, är de många prestationer, som jorden, jemte ofvannämnda ordinarie eller egentliga utskylder, har sig ålagd att fullgöra:

efter *oförmedladt hemmantal*: i gammal vägbyggnad, kyrkobyggnad med socknestuga och fattigstuga, prestgårdsbyggnad samt presterskapets aflöning; och

efter *förmedladt hemmantal*: i ny vägbyggnad, snöskottning, tingshusbyggnad, gästgifverbyggnad, ordinarie och extra rotering, kronoskjuts i freds- och krigstid, fattigförsörjning, kronobrefbäring, gångleder och budkafar, skallgång samt biträde vid skogseld och strörensning m. m.

Här är det icke ensamt mångfalden och den olika arten af prestationerna, utan ock fördelningen af skyldigheten för deras fullgörande, dels på *oförmedladt*, dels på *förmedladt hemmantal*, dels ock på matlag och dels på personer, som hårdast trycker.

Och en genomgripande reform, för att bringa det hela till enhet och begriplighet, äfvén för dem, som skola utgöra bördorna, synes sannerligen stå för dörren.

Jag vågar dock nu endast fästa mig vid några af de många, här ofvan anförda, prestationer från jorden, som i min hembygd mest, och icke utan skäl, öfverklagas, nemligen skyldigheten att bygga samt underhålla kyrka, prestgård, socknestuga och fattighus samt att aflöna prest. Historien lär oss, att i allra äldsta tider nyss upprepade onera blifvit lagda på jorden samtidigt med kristna lärans införande i vårt land. Då bestämdes dessa onera efter jordens odlingsvidd, och sålunda blef *oförmedlade* hemmantalet grunden för dessas utgörande. Det visade sig dock snart, att, i anseende till vidgade odlingar och andra jordförbättringar, gamla eller *oförmedlade* hemmantalet ej var någon rättvis grund för presterandet af jordens skyldigheter, och nya refiningar och skattläggningar öfvergingo derföre jorden, för Gotland afslutade år 1743, hvarigenom det nya eller så kallade *förmedlade* hemmantalet då uppkom; men, i betraktande af de odlingar och jordbruksförbättringar, som sedan dess — eller efter 125 års förlopp — tillkommit, borde icke heller detta hemmantal kunna antagas såsom en rättvis måttstock för jordens förmåga eller skyldighet att bära alla dessa onera; och likväl betungas jorden än i dag med samma och lika orättvist fördelade prestationer efter dessa — allmän-nast dock efter det äldsta eller *oförmedlade* — hemmantal. Innan 1743 års skattläggning fullbordades och vann stadfästelse, tillkom 1734 års allmänna lag; och bestämmelserna i denna lag — 26 kap. 1 och 2 §§ af Byggningsbalken — ”att alla, som i socknen bo, skola kyrka med hvad dertill hörer bygga“ och att ”prestegård skola ock alla bygga efter gårdantalet“, hafva genom Kongl. Brevet den 4 Maj 1759 blifvit så tydda, att ”skyldigheten för hemman att deltaga i kyrko- och prestgårds-byggnader bör beräknas och bestämmas efter deras *oförmedlade* mantal“, hvilken föreskrift ännu i full kraft tillämpas, fastän *oförmedlade* hemmantalet då, 1759, redan i 16 år, och nu, 1868, i 110 år varit underkändt såsom rätta måttstocken för jordens allmänna skattskyldighet.

Hvad presterskapets aflöning beträffar, så har äfven den blifvit lagd på jorden samtidigt med kristna lärans införande, och häntyder genom sin benämning ”tionde“ skäligen tydligt på sin upprinnelse, eller att menigheten, för sin undervisning och sin själafrid, skulle till sina själasörjare dela tiondedelen af hvad den i skördar och afvel samt andra löfliga företag, såsom fiske och tjärubräning m. m., kunde förvärfva eller åstadkomma. Gotland fick härutinnan sin egen lag i en konventionsstadga af år 1648, då ön var en lydprovins under drottning Kristina, och, enligt denna lag, som ända hittills, 220 år efter dess tillkomst, fått i tillämpningen lefva oförändrad och äfven tillämpats, är jordegaren, då Kronan till presterskapet afstått sina $\frac{2}{3}$ delar, skyldig till sin pastor utgifva tiondedelen af allt hvad han af jorden skördar i afvel, har eller af sin jord och annan verksamhet eljest kan frambringa. Äfven denna lag, som öfverhufvud icke, eller endast i få fall, grundar sig på bestämmelser efter hemmantal, utan skulle fullgöras ”efter såsom Gud gäfve äringen“, har man i lätt begripliga tvister emellan presterskapet

och menigheten om "mitt och ditt", så — i enlighet med en Kongl. Resolution af den 13 Januari 1770 på presterskapets besvär — fått förklarad, att presterskapets alla "rättigheter" skulle af allmogen utgå efter oförmedlade hemmantalet, och således alltid lika, ehvad "äringen" och "afkastningen" blefve större eller mindre under olika år, med anledning af missväxt eller andra orsaker. Om det, som å prestgård skulle af allmogen byggas, lofvades i konventionsstadgan bestämmelser efter syner; men dessa bestämmelser hafva uteblifvit, och följden är, att, synnerligast nu, då sädes- och hötioden icke intages i strå, jorden är öfver höfvan betungad med byggnadsskyldighet å prestgård.

Det tyckes ock ej vara en jemn och rättvis beskattning, att jordbrukaren ensam skall bygga kyrka och prestgård samt aflöna prest, då andra samhällsmedlemmar, såsom tjenstemän och näringsidkare m. fl., hvilka af kyrkan och presten hafva lika fördelar som jordbrukaren, endast undantagsvis och till ringa belopp bidraga härtill; och fastän en öfvergång till mera rättvisa och billighet är å bane, genom tillgöranden af de nämnder, som hafva att reglera presterskapets rättigheter, saknas bestämd lag härutinnan.

I längre tid än ett halft sekel hafva ock strider om rättigheter och skyldigheter emellan presterskapet och allmogen på Gotland fortgått, och om dessa än ledt till det resultat, att Gotland i afseende på presterskapets aflöning, genom den tillsatta nämnden för reglerandet af samma aflöning, kommit i likställighet med Rikets öfriga provinser, och sålunda den 220-åriga konventionsstadgans och dess förklaringsars tillämpning, i mån af vakanser inom öns presterskap, blifvit bruten, qvarstå dock de föräldrade och långt ifrån tidsenliga bestämmelserna om grunden för presterskapets aflöning och för skyldigheten att bygga samt underhålla kyrka och prestgård.

Visserligen har man i sednaste tid af Kongl. Maj:ts nådiga stadfästelser på resolutioner å regleringsnämndens förslag till presterskapets aflöning i ett par af öns pastorat funnit, att den aflöning till presterskapet, som från jorden bör utgöras, skall utgå efter förmedlade hemmantalet; och ett steg närmare målet för en rättvis fördelning är derigenom taget. Men fördelningen af aflöningen och dermed i förening stående prestationer, efter förmedlade hemmantalet, synes icke heller vara någon fullt rättvis grund, ithy att hemmanens jordbruk och värden, sins emellan, äro helt olika nu emot hvad de voro för 125 år tillbaka, då den skattläggning — nära uteslutande stödd på hemmanens dåvarande åkerareal — som grundlade förmedlade hemmantalet, verkställdes och derefter blef fastställd. Mig synes derföre, att jordens bevilningsvärde, hvilket, efter nu gällande beskattningsslagar, ärligen pröfvas inom hvarje kommun samt rättas och fastställs efter sig företeende förhållanden, bör vara den rättvisaste grund för beräkandet och utgörandet af presterskapets aflöning samt i förening dermed stående skyldighet att bygga kyrka och prestgård äfvensom rättighet att deltaga i val af prest; och jag får i betraktande

häraf, så för egen del, som efter uppdrag af 600 jordegare å Gotland, hvilka särskildt hos Kongl. Maj:t i frågan petitionerat, vördsammast hos Riksdagen föreslå, att Riksdagen ville besluta och Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse underställa:

- 1:o) sådan förändring i 1 och 2 §§ af 26 kap. Byggningsbalken och de öfver dessa lagrum tillkomna förklaringar, att den jorden nu åliggande eller framdeles ålagda skyldighet att bygga och underhålla kyrka med hvad dertill hör, äfvensom prestgård, om sådan blir församlingarnes fortfarande skyldighet att bygga och underhålla, skall, hvad Gotland beträffar, utgöras helst i förhållande till jordens bevillningsvärde, eller åtminstone ej efter det numera icke tillämpliga oförmedlade hemmantalet, utan, om bevillningsvärdet ej antages, efter det hemmantal, som är Gotländska jorden åsatt och af Kongl. Maj:t under den 15 Juni 1747 fastställt; samt att inom församlingarne boende, icke jordbruksidkande medlemmar, måtte blifva skyldige att i kyrko- och prestgårdsbyggnad deltaga, i förhållande till hvad de kunna få sig ålagdt att deltaga i prests aflöning;
- 2:o) att bestämmelserna om skyldigheten för utgörandet af presterskapets på Gotland aflöning, sådan densamma nu utgår eller må blifva efter löningsreglerings-nämndens förslag af Kongl. Maj:t fastställd att af *jorden* utgå, måtte så ändras och rättas, att äfven detta jordens onus skall utgöras, antingen och helst efter jordens bevillningsvärde, eller efter för jorden år 1747 fastställt hemmantal; och
- 3:o) att, då rättigheten att välja prest, efter nu gällande föreskrifter, står i förhållande till skyldigheten att aflöna prest, sådan förändring i föreskrifterna om val till prest måtte antagas, att valrätten får utöfvas i förhållande till den del i aflöningen, som hvar och en församlingsmedlem utgör.

Då jag kan vänta mig att få höra, att här nu framställda förslag äro helt provinciela, om jag så får säga, och ej af så allmän natur, att de böra kunna framkalla förändringar af allmän lag, så vågar jag dock vördsammast fästa Riksdagens uppmärksamhet derpå: att, ehuru 1734 års lag, i 1 § 26 kap. Byggningsbalken, icke antyder något undantag i föreskriften: "att alla, som i socknen bo, skola kyrka bygga efter hemmantal", undantag likväl i dessa föreskrifter ega rum för Skåne deri, att kyrkorna der byggas af kyrkotionde, enligt Kongl. Resolution af år 1672; samt att så väl derstädes som i Halland, Blekinge och Bohus län säterier äro från kyrkobyggnad frikallade, på grund af 1723 års adliga privilegier;

att, fastän samma lag, i 2 § af nämnda Balk bestämmer: "att prestgård skola ock alla bygga efter gårddatalet", med undantag af sätes- och ladugårdar samt afhyste rå- och rörs-hemman, i Skåne dock, enligt Kongl. Förordningarne af den 16 Oktober 1723 och den 17 Mars 1824, prestgårdarne byggas af kyrkoherdarne sjelfve, utan församlingarnes deltagande. Af dessa exempel torde jag få antaga, att lagens föreskrifter, i anförda fall, kunna rubbas, om icke för det hela, åtminstone för vissa provinser, der behovet sådant kräfver.

Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm den 27 Januari 1868.

Ludvig Norrby.

N:o 233.

Af Herr G. Kolmodin: Om den ändring i nu gällande Bankoreglemente, att vid lånekontoret i Wisby åtskillige tjenstemäns och vakibetjentes arvoden måtte å ordinarie aflöningsstat öfverflyttas.

Wisby lånekontors för provinsen gagnande verksamhet under 16 års tillvaro, dess alltmer utvidgade rörelse, dess numera för öns handel och näringar oafvisliga behöflighet och dess tjenstemäns under sådana förhållanden berättigade anspråk, att vara förvissade om orubbadt åtnjutande af deras löneförmåner, tala för billigheten af den förändring, att desse tjenstemäns nu å arvodesstat uppförda ersättningar, må, i likställighet med tjenstemännens vid lånekontoren i Göteborg och Malmö, å ordinarie stat uppföras.

Undertecknad tager sig alltså friheten att föreslå,

att Riksdagen, med ändring af § 131, mom. 1 G. i nu gällande Bankoreglemente, ville besluta, att vid lånekontoret i Wisby